

Естетическото отношение към музикалното изкуство – психологическа основа на музикално-творческите способности

Пелагия Векилова

Abstract: *The esthetic approach to music art – psychological basis of musical-creative abilities*
Theoretically are shown psychological, musical and pedagogical aspects of the esthetic approach to music art as a basis of the musical-creative abilities and their position in the structure of musical gift.

Key words: *esthetic approach, music art, musical-creative abilities, musical perception, musical activity*

ВЪВЕДЕНИЕ

Главната цел на естетическото възпитание на учениците е да приобщи децата към специалните области на изкуствата, да развива у тях общочовешката способност *естетическо отношение*.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Но какво е психологическото съдържание, което влагаме в това понятие и в какво се състои неговата духовно-нравствена ценност и възпитателно значение? Отговорът се затруднява от спецификата на предмета: става дума за цялостни преживявания, същността на които не може да бъде адекватно постигнато по чисто рационален път. Те могат да бъдат разбрани само по пътя на съпреживяването, като от изследователя се изисква неговият цялостен опит в областта на музикалното изкуство. Затова особено значение придобиват теоретичните трудове и отделните изказвания на видни музиканти, които се стремят да осмислят собствения си опит на естетическо отношение към музикалното изкуство, дълбочината на особеностите на личността на композитора и психологическите условия на зараждането на творческите си замисли.

Запознавайки се с тези обширни материали, се забелязва, че музиканти, живяли през различни векове и на различни континенти, с различни виждания за света, се оказват единомишленици по отношение на изкуството, описвайки един непреходен феномен на художественото съзнание.

Преди всичко, човекът с развито естетическо отношение не чувства себе си като обособено “аз”, на който външния свят, природен и социален, противостои като нещо чуждо – обективно. Напротив, той непосредствено преживява своята съпричастност, едноприродност със света; светът му се открива като негов в свят, “свят на човека”.

Този опит на разширено самосъзнание и самоусещане поражда дълбока личностна потребност към обновяване, обогатяване и осмисляне на подобни преживявания, които създават мотивационна основа за самостоятелна работа на човека за естетическо самовъзпитание.

Естетическото, както е известно, е “свързано с емоционално възприятие”. Характерна черта на разглежданото отношение, която подчертава неговото своеобразие, именно като естетическо отношение е в това, че вътрешното възприятие на музикалните явления е свързано с възприемането на техния неповторим емоционален облик [1, с. 18].

От тази гледна точка естетическото отношение към музикалното изкуство представлява способност, чрез която човек възприема емоционалния облик на музикалните явления като непосредствено изразяване на характера, състоянието, съдбата на възприемащия човек, неговия вътрешен живот.

Естетическото отношение към музикалното изкуство стои в основата на художественото усвояване на света и определя ясната задача пред педагога,

методиста и психолога, работещи в областта на естетическото възпитание: така да преподават музикалното изкуство, че приобщавайки се към него в творческата практика и при възприемането на музикалните произведения, всяко дете да открива у себе си най-общочовешката способност – естетическото отношение към изкуството [4, с. 352].

Развивайки се в рамките на музикалната дейност, естетическото отношение по своето значение се оказва много по-широко от нея и се изявява като цялостна характеристика на личността.

Всичко казано до тук за естетическото отношение към музикалното изкуство, позволява по нов начин да разгледаме психологическото съдържание на музикално-творческите способности и проблема за тяхното развитие.

В известните трудове на Б. М. Теплов, а така също и у някои от неговите последователи, музикалните способности се разглеждат като съвкупност от отделни индивидуални качества, необходими за занимание с музикална дейност. При това определение на вниманието на изследователя попадат най-вече общите качества на психиката, които не са компоненти на отделните способности, а точно тези качества са решаващи за художественото творчество на човека.

В своите “Избрани трудове” Теплов пише, че големият художник го отличава “умението... емоционално да се обвърже със съдържанието и да концентрира в него всички свои душевни сили”. И прави извода: “Няма у човек способности, които да не зависят от общата насоченост на неговата личност” [5, с. 42-53]. Във връзка с това обръщаме внимание на две обстоятелства. **Първо:** става дума за такава насоченост, която прави цялата психика на човека “музикална”, т. е. именно тя, а не отделните психически качества се оказват главната музикална способност. И **второ:** действието на тази насоченост не е затворено в рамките на собствената музикална дейност, а определя отношението на композитора към всичко в живота и благодарение на това подхранва неговото творчество.

В своите конкретни изследвания ученият съзнателно се ограничава при анализа на отделните психически качества, непосредствено свързани с някои видове музикални дейности, като сам признава, че това е само “въведение към цялостен анализ на музикалната дейност”. От наша гледна точка, изучаването на най-общите моменти на музикалната надареност, трябва да бъде не толкова завършване, колкото основание за изследване, тъй като те не се натрупват от елементарни способности, а напротив, подчинявайки се, модифицират отделните психически качества, като им придават статус на художествени способности. Точно такава качество за всички видове музикално-творческа надареност на човека се явява естетическото отношение към изкуството.

Музиканти от различни времена и народи единодушно заявяват, че такава отношение към изкуството се явява задължително и главно условие за зараждането на самостоятелни художествени идеи, без него не може да се получи ново музикално произведение.

Затова развитото естетическо отношение към изкуството става практически неизчерпаем източник на художествено съдържание. То притежава и мотивира сила: човек неотстъпно се стреми да съхрани, обективира и сподели с другите хора вижданията за света, а за това е необходимо да създаде чувствено възприемащ се музикален образ, адекватен на дадено съдържание.

Това придава особен характер на всички психически процеси: пробужда и стимулира работата на въображението, което се проявява като способност за създаване на образ, изразяващ необразно съдържание на естетическото преживяване. Предава избирателна насоченост на възприятието, паметта; съпращава творчески характер на тези специални знания, умения и навици, които човек притежава, и подбужда изработването на нови, необходими за превъпласяване на замислите и т. н.

Такова разбиране на естетическото отношение позволява да се реализира личностен подход в изучаването на музикалните способности и да се преодолеят неизбежните ограничения, свързани с представите за тях като съвкупност от отделни компоненти, като равноположеност на тези компоненти, разединяване на способностите като такива и мотивационни аспекти на психиката, което крайно затруднява пътя на изучаване на способностите към тяхното развитие в педагогическата практика; трудности в разработването на проблеми, свързани с творческите способности (представата за способностите само като отделни качества, отговарящи на изискванията на музикалната дейност, противоречи на личностния характер на творчеството, пораждащо и развиващо самата дейност) необходимостта на опитите да се отделят способностите от уменията и навиците и т. н.

Ще се докоснем и до още един сериозен проблем. Както е известно, музикалните способности традиционно се отнасят към специалните, за разлика от общите, под които се подразбират умствените способности. Виждаме, че закономерно за всички се явява понятието *общи художествени способности* [2], най-главната от които е естетическото отношение към музикалното изкуство.

Проблемите, свързани с естетическото отношение като основа на художествените способности, представляват интерес не само от изследователска, но и от педагогическа гледна точка. Основните трудности в педагогическата работа на учителите по музика се коренят в неразбирането на ролята на естетическото отношение и в неумението да го развиват. Заради това неразбиране се губи възможността да се оцени потенциала на начинаещия музикант, неговата способност към самостоятелно творчество. Непросветеният провежда сам обучението, но то не актуализира и не развива потенциала на ученика като творческа личност. Понякога такова обучение много често спира неосъществения музикант, който е овладял необходимия потенциал от специални навици, но не е придобил главното – способността да претворява своя живот, своя неповторим жизнен опит в музикално творчество [3, с. 298].

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Богатото, развито естетическо отношение към музикалното изкуство – това е залог не само за неповторимостта, но и общественозначимостта на това, което създава творецът, тъй като той изразява в творчеството си своето отношение. Може да се каже, че естетическото отношение към музикалното изкуство – това е художественото във всеки човек и общочовешкото в професионалния музикант.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Мелик.-Пашаев, А. А. Психологически проблемы эстетического воспитания и художественно-творческою развития школьников. России, АПН. - М., 1986.
- [2] Мелик-Пашаев, А. А., Новлянская, З. Н. К проблема общего и специального в художественной одарености человека. - М., 1988, с. 307-320.
- [3] Нейгауз, Г. Г. Об искусстве фортепьянной игры. - М., 1988, с. 298.
- [4] Пришвин, М. М. Записки о творчестве. Контекст. - М., 1975, с. 313-359.
- [5] Теплов, Б. М. Избранные труды. – М., Т.2, 1985.

За контакти:

Доц. д-р Пелагия Векилова, катедра “Български език, литература и изкуства”, Русенски университет “Ангел Кънчев”, GSM: 0889967795

Докладът е рецензиран.